

DM

magazin

Simon Lajos

A SEBESÜLT

Mellém zuhant, mellettem dörren újra a gránát, egészen elborít a füst, mint földön fekvő, szörnyű, csonka hottat az újságlap, hogy ne lássák az élők a vértócsát, s a fennakadt szemet.

Jaj, földre ver a robbanás megint, a füst-lepel egészen eltemet.

A bódulat előtti jaj-kiáltást már a torkomban elfojtja a láz, csak tátogom, hogy adjatok vizet, csak tátogom, hogy jaj, segítsetek, ne hagyjatok a vérben, katonák!

Szívem felett a csillag-alakú forradás újra, újra felszakad, messzi anyámhoz száll megint a jaj, ha meghalok a szót, hogy háború.

Györke Zoltán

KÉRDEZŐ

Lángokban elhamvadni
éltedből feltámadni
sejtekből összeállni
csillagról földre szállni
mint magot földbe vetni
szemeddel megveretni
bűnöktől feloldani
magadban kihordani
nadásban megkeresni
magamhoz elvezetni
vízcseppben megfürödni
álomként belém szökni
világ végére értem
elmenni jégverésben
magadtól elszakadni
amid nincs nekem adni

vízben száraz maradni
kőbe holdat harapni
meztelenséget felvenni
madarak szájából enni
ráchelként nézni nézni
lángok nélkül is égni
vakító havas ágyban
felszállni a vágyam
pengeként tündökölni
fekete sárkányt ölni
hegyeket porrá törni
kaszástól elpörölni
a csontom tűzre vetni
magadtól elszakadni
tudnál-e

Demény Ottó

VITÉZ

Költő a nyitott sír előtt
— átfújja őt a szél.
Álom-lugas Polgárfányó?
Halk idill zöngicsél.
Kulacs, vándorbot. A gúnyát
vastagon por lepi.
Lehetett volna oktató
Szűrét ki tette ki?
A bálozók, a kényesek,
a karneváli had.

Ó, aki sohasem volt irigy;
papír fölött vigad.
S ha verset ír — keserveset.
Barokk báj lengi be.
Vágya — miként az orra —
[nagy.]
Tüzel sötét szeme.
És oskoláról álmodik,
hol jó parasztfiak...
Sipol a tüdő, vér bugyog.
Avarba hull a makk.

Sass Ervin

KÉTSZER ÖT

Öt óránk van még inkább ne [szól]
csak hagyj itt
a mosolyod drága
öt óránk van még
az örökkévalóságra

harsog a part
gyöngyöket szúr az ég [szitáján]
Te ott emitt meg én
fél ország közöttünk
és hét ország remény

Petőfi-év

A VÁNDOR- SZÍNÉSZ

A Szegedi Somogyi-könyvtár sok egyedülálló kincset őriz. Kutatók, akik egyre-egyre rábukannak, szívesen használják az ilyen közhelyeket: a könyvtár polcain porosodott, hányódott s hasonló. A valóságban csupán arról van szó, hogy az emberi emlékezet korlátozott, a kutatás szempontjai pedig változók. Eleink — Reizner János, Tömörkény István, Móra Ferenc és munkatársaik — nagyon jól ismerték a könyvtár anyagát, annak idején Móra Ferenc még megtehetette, hogy könyvtárba kerülésekor egyenként kezébe vette a gyűjtemény minden darabját. Ma már ez lehetetlen, s miután elődeink sirba vitték könyvtárismereteiket, az utódoknak immár megtelepedés, ha egy-egy ritkaságra ráakadnak.

Azt a József Attila-kutatás régen tudta, hogy a Somogyi-könyvtár őrzi Juhász Gyulának József Attilához 1922 augusztusában írott híres levelét, melyben a szegedi költő a makói diákok támogatásáról biztosította — mégpedig József Attila másolatában, ami kétszeresen érdekessé teszi ezt a relikviát. Pár éve került a könyvtár birtokába Móra Ferenc nagy jelentőségű 1919. április 1-i vezércikkének, a *Mementónak* első lapja. Nemrég került az érdeklődés középpontjába Liszt Ferenc kézírata, *Masenet* indulójának zongoraátírata — ugyancsak unikum. Most készül Lipcsében a szász fejedelmek udvari zenészenek, Johann Paul Westhoffnak hegedűszóló szonátái gyűjteményének hasonmás kiadása — ugyancsak a Somogyi-könyvtárban fennmaradt egyetlen példánya alapján. Még az a meglepő dolog is történt, hogy Gorkijnak egy ismeretlen cikke (*Tirannusok*) csak magyar fordításban és csak a Somogyi-könyvtárban található újságpéldányban maradt fenn; erről fordították vissza oroszra! A Somogyi-könyvtár őrzi a fel-

szabadulás utáni első magyar könyvet is: a Szegedi Városi Nyomdában készült *Magyar-orosz szótár*. A példákat még folytathatnám.

Petőfi vándorszínész életének jórészt fehér foltja volt a költő kecskeméti színészkedésének 1843 elején zajlott története. Kortársi emlékezések ugyan sok mindent megőriztek az ifjú vándorszínésznek, az akkor még Borostyán Sándor néven szereplő Petrovics Sándornak fizimiskájáról, életformájáról, de szerepeiről, színészi munkájának a szereposztásból kikövetkeztethető jelentőségéről semmi adata nem volt az irodalomtörténetnek. Előző állomáshelyén, Székesfehérvárott még ő is sugóként kezdte, és kisebb jelentőségű szerepekben lépett föl. Kecskeméti működéséről a legutóbbi időkig csak néhány kései, egymásnak ellentmondó adata volt a Petőfi-kutatásnak.

1960 táján az Országos Széchényi Könyvtár színháztörténeti osztálya összeírta az ország könyvtáraiban található színháztörténeti forráskiadványokat. A Somogyi-könyvtár munkatársa, az azóta elhalt Bukovics Antal, gondosan számba vette a nagy múltú kincsház ilyen vonatkozású dokumentumait. Így került nemzeti könyvtárunk 1961-ben kiadott kiadványába (*A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája*) egy jelentéktelennek látszó, 31 lap terjedelmű, kisalakú füzet, az 1843-ban Kecskeméten kiadott *Játékszínházi zsebkönyv*, melyet a Somogyi-könyvtár G. i. 655. sz. alatt őriz. (*Nem porosodott, nem hányódott, legfeljebb eddig a szakkutatók elől lappangott*, ahogyan Fekete Sándor helyesen írta.) A könyvtárba egyébként 1906-ban került, vétel útján, mégpedig Mezei Pétertől (1844—1911), a szegedi színház neves tagjától.

A Széchényi könyvtár említteti

biográfiajában, melyet Fekete Elemér és Berczeli Anzelm Károlyné szerkesztett a beérkezett adatok alapján, lelt rá erre a kis füzetre a kiváló Petőfi-kutató, Fekete Sándor, hogy 1969-ben megjelent könyvében (*Petőfi, a vándorszínész*) kiaknázza adatait, s eltüntesse a Petőfi-életrajz fehér foltjait. A zsebkönyv, melyet a társulat rendezője, Keszy József adott ki, tartalmazza a színész teljes névsorát, és az 1843. január 15-től április 2-ig bemutatott összes művek jegyzékét.

Az első, ami érdekes: itt használja Petőfi mint színész először a *Petőfi Sándor* nevet. (Költőként már 1842. november 3-án az *Athenaeumban* megjelent ez a név, de színészként még pár héttel később is csak Borostyánként szerepel Fehérvárott.)

A második, s még jelentősebb tanulság: Petőfi itt sem volt „színlapkihordó” (mint Ferenczi Zoltán Petőfi-életrajza állítja), hanem hasonló mellékes föladataktól mentesített színész. Fekete Sándor a műsor elemzéséből kimutatta, hogy Petőfi Kecskeméten olyan szerepekben találkozott a közönséggel, mint Pesten Egressy és Bartha. „S mivel — írja — hála zsebkönyvünknek, követni tudjuk a szerepek kronológiáját, olyan fejlődési ívet láthatunk, amelynek kezdetén egy pár szavas inasszeret, a végén a *Lear király* Bolondja s egy *Kotzebue-társerep* áll!”

Fekete Sándor alaposan helyesbíti Ferenczi életrajzának torzításait, és valódi jelentőségében mutatja föl Petőfi színészi tevékenységét. Nem állítja, hogy Egressyvel vetekedő tehetségű színész volt, de cáfolja a korábbi álláspontot, amely kétségbe vonta ilyen jellegű képességeit. „Petőfi — írja — mély átéléssel tudott életre kelteni bonyolult jellemzereket is (Bolond), bensőséggel, természetességgel s a kor legjobb színészeit megközelítő hatással adott elő vidám, mélabús, patétikus, buzdító verseket, kitűnően tudott parodizálni, népi figurákat ábrázolni, s nem volt tőle idegen még az intrikus (Warning) vagy romantikusan pozitív (Tornyai) hősök ábrázolása sem. Magyarán szólva: nemcsak tehetséges, hanem igen sokoldalú színész volt!”

Örömmük, hogy ehhez a megállapításhoz a Somogyi-könyvtárban őrzött igénytelen könyvtárak is hozzájárulhattak.

KÖNYVES LÁSZLÓ

Petőfi Sándor

ELŐSZÓ

(Részlet)

leges a védelem... aztán megőszinteségem és önérzetem van, de hogy szerénytelenségem volna, azt tagadom. Tehát csak négy vádjokat említem, mely különben is a leggyakoribb, tudniillik, hogy költeményeimben rossz rím, rossz mérték, szaggatottság és aljasság van.

Ezen uraknak a magyar rímről és mértékről fogalmok sincs. Ők a magyar versekben latin metrumot és német kádenciát keresnek, s ez az én költeményeimben nincs, az igaz, de nem is akartam, hogy szorosan legyen. A magyar mérték és rím még nincs meghatározva, ez még ezután fog, ha fog, kifejlődni és meghatározatni, és szerint róla nekem nincs tudatom, de van sejtésem... az ösztön vezet, s ahol ők engem rím és mérték dolgában a legnagyobb hanyagsággal vádolnak, talán éppen ott járok legközelebb a tökéletes, az igazi magyar versformához.

Ami költeményeimben az aljasságot illeti, ez ellen ünnepélyes óvást teszek. Ez alávaló rágalom. Bátran ki merem lelkiismeretem ítélszéke előtt mondani: hogy nálam nemesebb gondolkodású és érzésű embert nem ismerek, s én mindig úgy írtam és írok, amint gondolkodtam és éreztem. Mindig fáj a vád, mert ennek éreztem legjobban méltánytalan voltát. Ha néhol egyes kifejezésekre, s a tárgyra nézve szabadabb vagyok másoknál, ez onnan van, mert én szerintem a költészet nem nagyrúri szalon, hogy csak fölbíberézve, fénves eszünkben járunk, hanem szent-egyház, melybe bocskorban, sőt mezítláb is beléphetni.

Vége, hogy bennem szaggatottság van, az fájdalom, való; de nem csoda. Nekem nem adta Isten a sorsot, hogy kellemes ligetben csalóánydal, lombusogás és patakcsörgés közé vegyítsem énekemet a csendes boldogság — vagy csendes fájdalomról. Az én életem csatáitól mentes, a szenvedések és szenvedélyek csatáitól; a régi szép napok holttestei, meggyilkolt remények halálhőrgése, el nem ért vágyak gúnykacaja s csalódások boszorkánypításai között dalol feltételedottan múzsám, mint az elátkozott királyleány az Operenciás-tenger szigetében, melyet vadállatok és szörnyetegek őriznek... Aztán e szaggatottság nem is egészen az én hibám, hanem a századé. Minden nemzet, minden család, sőt minden ember meghasonlott önmagával. Az emberiesség a középkor óta nagyot nőtt, s még mindig a középkori öltözék van rajta, immitt-amott megfoltozva és kibővíve ugyan: de ő mindazáltal más ruhát kíván, mert ez így is szűk neki, szorítja keblét, hogy alig vehet lélekzetet, s aztán szegényli is magát, hogy ifjú létére gyermekruhát kell viselnie. Így van az emberiség szegény és szorultság között; kívül csendes, csak egy kis halványabb a szokottnál, de belül annál inkább háborog, mint a volkán, melynek közel van kitérése. Ilyen e század, s lehetek-e én másforma? én, századom hú gyermeke!

1847. január 1.